

Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 4 [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

◆ seminář, česky, vznik: zimní semestr 1994/1995

◆ seminar, Czech, origin: zimní semestr 1994/1995

Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 4 [FF UK] [1994]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 flash – únor 2026]

--- (hejdc04a_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Dnes bych chtěl začít něčím mimo, vzít to po tom. Omezil jsem se, protože také jsem to doporučoval k vaší četbě, aby možná jste někteří už se tím zabývali. Omezil jsem se na Husovy listy a jak uvidíte, tak nejen na listy z Kostnice, i když ty tam budou hrát mimořádnou úlohu, ale vůbec na ty listy. A vyšel jsem, poněvadž prostě jsem minulé úterý upadl do chorobného stavu, nebyl jsem schopen nic pořádně dělat, takže jsem vlastně nakonec zůstal jenom u toho, že jsem si vybral partie z Husových listů sebraných a vydaných u Laichtra, takzvaných *Sto listů* v té *Sloupy pamětné*, co vyšly.

Čili bylo by to možno rozmnožit, navíc nezůstat jenom u listů, poněvadž těch citátů je víc, ale já jsem neměl po ruce výpisky, které tu nesnáze, že vždycky když něco chci dělat, tak se zjistí, že ta příslušná kniha nebo příslušné výpisky mám na druhém místě, to už patří téměř k zákonitostem. Takže jsem to takto zjednodušil. Ale celkem to nevádí, ten Hus totiž je pro nás významný jako myslitel, který se velice zasloužil o to, aby ta tematika založená na *Esdrášovi*, aby pronikla do širokých vrstev.

My jsme si říkali o tom, že jistě existují už myslitelé před ním, kteří se o to také snažili, protože Hus velmi často toho používá volně a nepředpokládá, že mu to vykládat podrobně, to, co říká. Čili předpokládá, že ten *Esdráš* zná. Po mém soudu je to proto, že byli tady už někteří před ním, kteří se o to zasloužili. Vada je, že naši historici nejsou dost filosoficky a *historicko-filosoficky* poučení, takže když se noří do starých pramenů, zejména do ještě nezpracovaných archivních materiálů – z té doby bylo vydáno poměrně jenom málo a zejména z doby předhusitské prakticky nic – tak oni na něco narazí a ani nevědí, že to je důležité.

To je ta vada toho odborničení, kdy prostě je – třeba v minulosti byly módy jiné, dneska je móda, která ještě přežívá z doby *marxismu*, ale nejenom, není to jenom otázka *marxistická*, existuje něco podobného také v *historiografii* ve světě, že se klade veliký důraz na podrobné prostudování, jak vypadala ekonomická, finanční a tak dále situace třeba při vytěžování nějakého dolu, jak vypadalo třeba finančně vyjádřeno, jak vypadaly poměry mezi výdělky horníků a třeba tím spotřebním košem a tak dále. To je věc, která se v minulosti podceňovala a která se teď dělá. A to snad když se hledá v těch starých zápisech, tak se tam hledá, kde jsou nějaké záznamy o nakupování nebo o vyplácení mezd nebo něco takového, a když je tam něco o pravdě, tak se to přelítne, poněvadž to s tím nesouvisí.

A kdo jiný se do těch archivů podívá? Jsou to právě jenom tihle historikové. Kdyby byli dostatečně informovaní nebo dokonce profilovaní filosoficky, tak by si takových věcí všimli a rádi by si je vypsali, i když momentálně pracují na něčem jiném. To je celkem také váš problém, když čtete nějaké filosofické knihy, tak i když se nezabýváte určitým problémem, tak si zapsat, kde je něco zajímavého. Nemáte momentálně na to čas, ale o to, abyste se měli k čemu vrátit, věděli, kde to najdete, aby vám vůbec něco připomnělo, že to je ještě nedospělá záležitost a podobně. Čili toto je ten problém, že my nemáme historiky, kteří by si toho řádně všímali. Neměli jsme je v minulosti, nemáme je ani teď. Čili my nevíme, jak vypadala ta situace *ideově*, myšlenkově, jak vypadala před Husem.

Jsou tradiční výklady o Konrádu Waldhauserovi a o Miliči z Kroměříže a tak dále, těch předhusitských připravovatelů té husitské reformy, ale to je zpracováno takovým způsobem, že tam tohle nenajdete. Dokladem toho je například, na to upozorňuje Molnár, dokladem toho je třeba, že největší naše práce, která byla publikována o Husovi, je pětisvazkový *Spis o Husovi*, který z části psal Kybal, po té *ideové* části psal Kybal, a tam vůbec nenajdete místo, kde by soustavně pojednal o Husovi a jeho myšlence pravdy. Tam v celém tom velikánském pojednání, *monografickém*, tam tohleto chybí.

Tam je spousta věcí o všelijakých formulacích buď na vyvrácení toho, že to byla *hereze*, nebo že se to nechává otevřeno, zda ta formulace je *neortodoxní*, *heterodoxní* a podobně v dogmatických věcech. Tohoto tam je obrovská spousta. Tam najdete nejružnější takové, a teď vazby na Wyclifa, vazby na tehdejší spor *nominalismu* a *realismu* a já nevím, co tam všechno najdete, ale o pravdě tam není nic. Tam

se prakticky tohoto problému nedotýká. Je vidět, že nám ty staré práce nemohou v této věci vůbec pomoci. A dneska to nedělal nikdo taky. Dneska se to dělá zas úplně z jiných důvodů, takže tady vidíte jenom na konkrétním jednom případě, jak informovanost filosofická je důležitá pro historika. Pochopitelně těžko můžeme očekávat – řekněme, že někdo z vás by byl inspirován touto přednáškou nebo tímto seminářem, který bude následovat, že by se najednou rozhodl, že by se do toho pustil. No co potřebuje takový člověk? No především by musel si rozšířit, pokud má jednooborovou filosofii, rozšířit o historii, naučit se spousty věcí z pomocných věd historických, nejenom z historie, z těch metod a já nevím co všechno. Latinu. Poněvadž samozřejmě ty starý texty nenajdete takřka česky. Ne Hus nepsal všechno česky. A když chcete Husa zpracovat, musíte číst latinsky. *Expositio decalogi* je latinsky, *Super quatuor sententiarum* je latinsky, čtyři svazky – teda dva svazky – komentářů k těm sentencím. To byl každý tehdejší mistr, každý doktor musel napsat knihu k těm sentencím Petra Lombarda. Který filosof si na sebe toto vezme? To se nedá udělat za měsíc. To vlastně tam máte léta předběžného studia, přípravného studia a potom další léta trávení v různých archivech, treboňském a jiným. A teď tam se probíráte, teď musíte mít nějakou legitimaci, musíte být vystudovanou tou historií, jinak vás tam nepustí k tomu.

A tak dále. Tady vidíte, že spousta věcí ještě je v hrozném stavu a my s tím musíme něco udělat. Přinejmenším abychom to dali do takového stavu, jako to dávají Němci. My už nemusíme dneska – já chvilku budu stát – nemusíme dneska to všechno vydávat. Je to absurdní pro pár interesentů vydávat knihy. My máme dneska dostatečnou techniku pro to, abychom to prostě nechali přepsat, respektive aby to přepsal někdo, kdo to umí. Protože to nemůže jenom normální přepisovač. Víte, jak vypadají – pokud jste chodili k Součkově, tak snad vám ukázal, jak vypadají latinské texty středověké. To nemůžete prostě číst se znalostí latiny. Vy musíte znát spoustu zkratk, které se tam používají, spoustu značek, které něco označují, abyste to vůbec byli schopni přečíst. Poněvadž se to zapisovalo, papír byl drahý, většinou se to ještě psalo na pergamen, a to byla drahá věc. To prostě na takovou knihu padlo několik oslů, a ne přeneseně, ale doslova, jejich kůže na to byla potřeba. Tedy zkracovalo se, aby se zbytečně nelikvidoval materiál, který byl drahý.

Tedy i tohleto vyžaduje odbornou práci. Já bych chtěl upozornit na to, že kdyby někdo z vás se tím chtěl zabývat, tak v zásadě je možné, poněvadž byl vypracován jakýsi projekt, který zčásti kulhá, ale nicméně máme tady jednoho holandského bývalého studenta, který vystudoval, který studoval dva roky tady a naučil se česky a teď pracuje na přepisu některých předhusitských a husitských textů, které ještě nikdy nebyly vydány, jsou jenom v rukopisech, přepisu na diskety a bude to k dispozici.

Samozřejmě je to práce pro desítky a stovky vědců. Nemusejí to být špičkoví vědci, ale prostě to jsou skutečně nedozírná množství, nedozírná kvanta všelijakých rukopisů, který bude potřeba přepsat, a stojí to za to, protože náklady jsou relativně malé. Stojí to jenom ten přepis a potom samozřejmě revizi, někdo odborně musí to zkontrolovat, *kolacionovat*, jestli je to dostatečný.

To má tu výhodu, že potom, když to bude na té disketě nebo vůbec to bude prostě v nějakých souborech, tak je možno potom tam říct počítači, aby vám vyhodil všechna místa, kde se mluví o pravdě, a máte to hotovo. Jenže někdo to nejdřív musí napsat. Do teďka to všechno záleží na té náhodě, že někdo zrovna padne na místo, kde se něco významného o pravdě říká a že si toho všimne. Poněvadž spousta jich na to padne a nevšimne si toho.

Takže filosofové tak budou mít možnost se konečně zabývat historií třeba toho, o čem dneska tady hovoříme, jenom aby to inspirovalo eventuálně vaši budoucí práci. Tak to je k tomu. Tohle platí taky pro Husa. Hus je dost vydán, ale je to vydáno způsobem, který taky zas není dostupný. K zpracování je potřeba – když chcete ty třeba ty sentence, komentované sentence, když chcete přečíst, tak to musíte číst latinsky, jinak to není. Některé věci byly přeloženy z latiny, ale ne všechny. *De ecclesia* je přeložena, o církvi, ale *Super quatuor sententiarum* prostě není přeložena. A zase je potřeba k tomu – a teď to máte číst celý. Samozřejmě filosofovi by stačilo, kdyby to bylo na disketě přepsáno tak, že prostě jenom si vyhodí ty místa a přečte jenom ta místa, nemusí to číst celý. To je ta obrovská výhoda těch počítačových

technik, že je možno takhle pracovat s texty.

No a to jsem si uvědomil, a proto jsem vám to chtěl takhle tady předvést, to jsem si uvědomil právě proto, že jsem musel přečíst – teď jsem neměl své poznámky, které mám v Písku, jsem neměl po ruce a náhle jsem si rozmyslel, že budu dělat Husa, kterého jsem odkládal, takže jsem to všechno v tom Písku nechal a tam to mám. Tak jsem musel přečíst samozřejmě nemám všechno, já jsem nechystal tohle, takže mám výpisky, který mě tehdy kdysi před lety mě zaujaly. Takže teď jsem aspoň přečetl pár listů a teď snad jsem nic nepřehlédl, taky mohl jsem přehlédnout, a napsal jsem si. V semináři potom to rozmnožím a budeme to číst tam, prostě to, co jsem přepsal. Ještě jsem to po sobě ani nezkontroloval, takže tam jsou chyby, který zrovna vidím, za *t s e m v i r o i s u* mělo být, ale to i tam nepatří, budu ho muset vyhodit, takovýhle věci, to jsem dělal narychlo.

Ale na několika těch citátech si ukážeme něco, co zase bude zcela hodnoceno filosoficky. Necháme všechnu teologii, všechny ty okolnosti historické stranou, jako jsme to udělali s Pejšou. Budeme se dívat ne na to, co chtěl Hus říci, stejně jako jsme se nedívali, co chtěl Pejša říci, nýbrž co řekl. Ať to chtěl říct nebo nechtěl, co v tom je, přesně co to je a teď v tom šroubovat, vrtat a hledat, co to vlastně, jaké předpoklady nevyslovené tam v tom jsou, a jestli takto, někdy i ne zcela uvědoměle, jestli takhle ta tradice existovala, jestli takhle fungovala, jestli jeden ten myslitel navazoval na toho předchozího způsobem, že ani přesně nevěděl, v čem všem navazuje. Proto musíme tu teologickou stránku dávat stranou, protože nás nebude zajímat to, že stejně jako u toho Pejšy, že je někdy pravda ztotožňována s Kristem. A z tohoto důvodu, že pravda je chápána spíše než jako objekt jako subjekt, jako osoba. Nám je jedno, jaké motivy tam byly, jestli byly teologické, k čemu nám to je, jde o to, že tam tahleta myšlenka je a ta myšlenka funguje a má jakési vlastní podhoubí a jednak vlastní plodnice, které zase nějak rozšiřují výtrusy dál. A nám je fuk, nemůžeme to odmyslet, prostě nezajímá nás to, protože užil toho žargonu teologického. Ne, žargon nežargon, my máme také žargony a jde o to, jaké myšlenky v tom jsou. A jestli ty myšlenky jsou nosné, nebo ne. Takže upozorňuji na to, zase Husem se budeme zabývat ne jako reformátorem církve nebo jako heretikem, nebudeme se jím zabývat v souvislosti s *realismem* a *nominalismem*. To jsou ty okolnosti, nám teď půjde o to přečíst, co tam říká. A na tom se musíme dohodnout.

A tedy jedna z těch... já samozřejmě vždycky budu muset číst ten citát trochu v kontextu a vždycky tam spoustu té teologie nebo takové zbožnosti a tak dál bude. Ale to nás nebude zajímat. Jak říkám, prostě my se chceme soustředit na tu myšlenkovou tradici a nikoliv na to, co nějak s tím souvisí. To je abstrakce jenom metodická, že samozřejmě kdyby se psala nějaká větší práce, tak tohle nemůžeme dělat. Ale metodicky je to zcela legitimní.

Tak první věc, čeho si všimneme, že tam Hus mluví na mnoha místech o přátelích a nepřátelích pravdy. Je to někdy i v samotných nadpisech, jindy je to ke konci, někdy i uvnitř dopisů. Říká jeden z posledních dopisů, vlastně možná vůbec poslední, adresován tedy všeobecně, dopis, kde předpokládá Hus, a tam najdete spoustu takových poznámek: „O pro boha, Jan...“ Hus to tam někde má: „Jen dávejte pozor, ať se žádný ten dopis neztratí, nedávejte to žádným klerikům, ať to zastrčej pánové do nějakých svých lejster a pak to odnesou, ať o tom nikdo neví.“ On zřejmě uplácel nějaké ty strážce ve vězení a nebylo jasné vždycky, čas od času se vymění celá stráž a on píše poslední dopis: „Nevím, jak to dál bude, všechno tady je jinak a možná že už žádný dopis ode mě nedorazí“ a tak dál. Prostě velké problémy s tím byly.

A teď tam píše: „Já mistr Jan Hus v naději sluha Ježíše Krista, srdečně toužím, aby si Kristovi věrní nevzali po mém skonu...“ – už s tím počítá – „...aby si nevzali po mém skonu příležitost k pohoršení z mé smrti, posuzující mě takřka za zatvrzelého kacíře. Bera si za svědka Ježíše Krista...“ – rozumí se, že ten také visel, i když nebyl upálen, a také to neznamena, že prohrál – „...bera si za svědka Ježíše Krista, za jehož zákon jsem si přál zemřít...“ Tam najdete na mnoha místech, že pravda je ztotožňována se zákonem Kristovým, přičemž co to je zákon Kristův? Ježíš sám říká, že problematizuje zákon Mojžíšův a žádný zákon nový on nepřináší. A teď tam říká: zákon Kristův. Tedy zákon Kristův je nezákón. Zákon Kristův není zákon. To není nějaký nový zákon ve smyslu proti starému zákonu, i když se to tak jmenuje, ten termín technický je *spisy Nového zákona*. Ale žádný nový zákon Kristův není. Zákon Kristův je miluj nade vše svého Boha a

miluj svého bližního jako sebe samého. Zlaté pravidlo, to je jedinej zákon. Tedy zákon Kristův to je svoboda. To není příkaz.

A tedy když se řekne, že pravda je zákon Kristův, nebo pravda zákona Kristova, tak se tím myslí tohle. Musíme vědět, co se tím míní. „Bera si za svědka Ježíše Krista, za jehož zákon jsem si přál zemřít, píši toto přátelům pravdy na památku.“ To je jenom příklad, těch citátů je víc, nemá cenu. A teď co tam ještě teda, když už tak dočtu to: [nesrozumitelné] „...pevně, že jsem osvědčoval při velmi četných soukromých slyšeních, potom při veřejných slyšeních v *koncilu*, že se chci podrobiti poučení, opravení, odvolání i trestu, dostane-li se mi poučení, dostane-li se mi poučení.“ To je to [nesrozumitelné]. Samozřejmě, já uznám všechny své omyly, ale řekněte který a dokažte mi, že to je omyl. A jediná odpověď byla: „Když *koncil* řekne, že to je omyl, tak je to omyl a hotovo a žádné diskuse nebudou.“ „Dostane-li se mi poučení, že jsem něco napsal, učil, nebo v odpovědi řekl, co by bylo na odpor pravdě.“ Na odpor pravdě. A co to znamená? Co by bylo na odpor? Ne co by bylo nepravda, nýbrž co by bylo na odpor pravdě. Už tam vidíte, ta formulace naznačuje, že být na odpor pravdě neznamená říkat nepravdu, nýbrž říkat něco, co je na odpor pravdě. To je jiná věc. To je jinak. Nesmíme tam strkat svoje pojmy. Tak už tady třeba vidíte, co by bylo na odpor pravdě já už nebudu dokládat další místa, kde mluví o přátelích, přátelé, nebo zase nepřátelích pravdy. Já bych chtěl upozornit na to – já sám za to nemůžu tvrdit, že Hus měl na mysli Platonovo *Symposion* – ale chtěl bych upozornit na to, že je dobrá tradice filosofická, filosofii chápat nejen jako přátelský vztah, lásku, touhu k moudrosti, nýbrž také k pravdě. A já jsem – někteří z vás už to znají, znovu opakuju – podívejte se do *Symposia*, to je literárně nejstarší doklad. Všechno ostatní máme z pozdějších tradic, že se připisuje termín filosofie, že se připisuje Pythagorovi, že my nevíme, zda právem, nemáme dochováno žádné znění přímo z Pythagorových úst, takže ani v citátu ne, ani ve zlomku to nemáme, je to dodatečně připisováno Pythagorovi, nevíme, zda právem, ale nejstarší literární doklad toho pojetí filosofie jakožto nikoli *sofia*, nýbrž *filia sofia*, to znamená lásky k moudrosti, že tam právě v tomto místě té *Symposion*, tam najdeme položeno na roveň *filosofein* a *filaethein*. Není tam *filaetheia*, jakožto už byla zaběhaná známka, zaběhaný termín pro ten obor myšlenkový, že se řeklo filosofie, dokonce z Hérodotu můžeme dokládat, že *filosofein* znamená cestovat na některých místech, což opravdu ani s *filia* ani se *sofia* nemá co dělat. Vysloveně se o *filosofein* mluví v těsné blízkosti, v těsné souvislosti s cestováním. Takže to slovo bylo zřejmě zdomácnělé a už nikdo nepamatoval, co to vlastně znamená. Ať už to Pythagoras tak razil nebo ne, možná že to není pravda, že to někdo tak použil, ono se zaběhají slova různě, i když tehdy nebyla ještě televize.

V každém případě ten nejstarší literární doklad, který máme k dispozici, je u Platóna na několika místech, nejvýznamnější je *Symposion* a tam se ukazuje, že sloveso *filosofein* a *filaethein* znamená totéž. Je použito ve stejném významu, na stejné úrovni, tedy milovat moudrost znamená milovat pravdu. A mluvit o milovnících neboli přátelích pravdy znamená mluvit o filosofech. Že přátelé pravdy by vlastně v tomto smyslu byli ti, kdo jsou pravými filosofy. To je konstrukce nepochybně, já to nemůžu doložit, zase by to bylo nutno konfrontovat s celým tím obrovským množstvím textů, které Hus vyprodukoval, jestli se tam nenajde náhodou nějaký doklad, kde to říká výslovně. Je to možné, není to nezbytné, nicméně je to důležité, že tam taková věc je. Neříká se přátelé Krista, neříká se přátelé Boží, nebo milovníci Krista, milovníci Boží, mluví se o přátelích nebo milovnících pravdy.

Už tohleto tedy samo o sobě stojí za poznámku. A souvisí to také s tím, čeho jsme se příliš nedotkli, i když jsme na to poukázali u Patočky, že když se pravda chápa jako osoba, dokonce jakoby čtvrtá božská osoba, tak ta personalizace pravdy je čímsi významným. Tady máme něco dalšího, i když v trochu jiném smyslu. Je strašně důležité, zda někdo je přítel nebo nepřítel pravdy. Velice důležité. Nejde jen o to, co je a co není pravda, ale jde o to, zda jsme přátelé nebo nepřátelé pravdy. To je přinejmenším to minimální, co vyčteme z těch termínů přátel pravdy.

Jinak bych chtěl poukázat na to, že Ezdráš je tam nikoli citován – já jsem nenašel, jinde to je, ale to jsem neměl po ruce – v těch listech tam není Ezdráš výslovně citován nikde. Já jsem to nenašel, slovo Ezdráš se tam nevyskytuje, snad jsem to nepřešlédl, ale je tam například v listu univerzity pražské z Kostnice 27. 6.

(to jest koncem června a začátkem července už byl upálen, je to také jeden z posledních dopisů), tak tam má formulaci: „jinak nejmilejší v Kristu Ježíši, stůjte v poznané pravdě“, k tomu se hned vrátíme, „která vítězí nade vším a sílu má až na věky“. To je citát z Ezdráše. Není uvedeno, že to je z Ezdráše. Bylo by také trochu blbé psát univerzitě pražské – víte, že Hus byl jedním z rektorů univerzitních, tedy v té řadě univerzitních rektorů Karlovy univerzity jedním z těch rektorů byl Hus v dřívějších dobách ještě – když píše svým kolegům, píše jiné listy jednotlivým, tak když píše celé univerzitě, a to znamená zároveň nejen svým kolegům, ale také studentům, a jim tedy říká: „jinak nejmilejší v Kristu, stůjte v poznané pravdě, která vítězí nade vším a sílu má až na věky.“ Tam bylo absurdní, aby tam citoval Ezdráše, to všichni znali. To je jeden z dokladů, že to prostě bylo už úplně běžné říct něco o pravdě, která vítězí nade vším, *super omnia*, to všichni znali, a sílu má až na věky, *in saecula saeculorum* nebo *in aeternitatem*, to jsou dva výroky z Ezdráše ve *Vulgátě*, z které se to citovalo, a to samozřejmě univerzitě píše latinsky. Každý věděl, z čeho to je. Tady vidíme, že to nemohla být jenom práce Husova. Většinou jednomu mysliteli se nepodaří uvést do obecného povědomí takovouhle myšlenku za pár let působení. To už skutečně bylo připraveno, to musíme předpokládat. Takže ani tam citát není, ale my víme, že to je Ezdráš. A dál to pokračuje: „Vězte také, že jsem žádného článku neodvolal ani neodpřisáhl.“ Ještě naposled, aby náhodou, až bude upálen, se nezačaly šířit nějaké klípy o tom, že on ustoupil. Neustoupil. Koncil chtěl, abych o článcích z knížek vybraných, o všech i o každém jednotlivě prohlásil, že jsou křivé. To je taky pěkné – *pravda*, *pravost* je *přímost*. To je zase, protože ta *přímost* je za těmi... V českém slově – a to je trochu česky, ale to je překlad – v českém slově je jenom ta pravá strana, tam není *přímost*. Je možno jít přímo také nalevo, že? Ale v latině je tato *přímost*. A pravda je přímá a lež je křivá. Čili levá strana a křivota tam ještě pořád spolu souvisí. Čili není, že jsou nepravdivé, že jsou lživé, ale že jsou křivé. Zase je to v latině nebo u toho... Nechtěl jsem – koncil chtěl, abych prohlásil, že jsou křivé – nechtěl jsem, leda by mi nesprávnost dokázali z písma. Tak tady vidíme „dokázali“ především, a samozřejmě vždycky důkazy potřebují nějaký *konsenzus*. A koncil měl podle Husa přistoupit na ten *konsenzus*, že všechno má být měreno písmem. A to je jedna z důležitých věcí. Samozřejmě my nebudeme teď uvažovat, zda je to dostatečné kritérium, poněvadž my dneska už víme, že písmo samo o sobě – i pro ty, kteří to berou za takzvaně posvátný text – že je čímsi velice plným rozporů. Že tam jsou nejrůznější věci, které můžete stavět proti sobě. Ta chyba, že se tohleto nepovažuje za samozřejmost, spočívá v tom, že se soustavně tradičně v církvi, a to nejenom katolické, že se písmo považuje za cosi posvátného a každé slovo, které tam je... Dokonce my to tam můžeme odcitovat, že údajně to jsou vlastní slova Ježíšova – jistě tomu tak není, je to dodatečná formulace církve první – že všechno, co tady stojí, tak musí platit. A kdyby i jen jediný puntík tam změnil, tak že bude povinen vytrpět soud. Tedy tahleta, takový ten fundamentalismus, jak se tomu teď nadává, ten je skutečně neudržitelný, vím, že by se každé slovo, které tam je, považovalo za slovo Boží. Ono vůbec s tím jsou problémy a v proudu teologickém je třeba vzít vážně, že pokud to někdo bere, tak slovo Boží je až za tím textem a ne v tom textu, není to ve formulacích. To souvisí s tou celou koncepcí pravdy. Může být vůbec pravda někde definitivně formulována? Nemůže, poněvadž sama je tím posledním kritériem každé své formulace, ať už je pravá nebo nepravá. Nicméně co tam je metodicky důležité: že na jedné straně Hus chce, aby mu to bylo prokázáno z písma, nebo můžeme tam dosadit pak něco jiného, prostě prokázat na základě něčeho, co je *konsenzem* obou stran. Obě strany musí něco společně uznat, jinak jakákoliv argumentace je k ničemu. Argumentace je možná, ten skutečný rozhovor, zdůvodněná stanoviska mohou být konfrontována jedině tak, že je nějaký *konsenzus*. Tvrdit, že je to vždycky jenom otázka jazyka, že když mají dva lidé různý jazyk, tak že se nemohou domluvit, je nesmysl. Vždycky ta otázka je, zda existuje společný *konsenzus*, nebo neexistuje. Lidé, kteří ten *konsenzus* odmítají, tak mají povinnost nabídnout *konsenzus* jiný. Ale ne říkat, že žádný *konsenzus* není možný, nebo respektive že je libovolný, což je totéž. To se prostě pár lidí sejde, mají společný *konsenzus* a nemohou se domluvit s jinými. Nikoli. *Konsenzus* je třeba respektovat, a nebo nemůžeme-li, musíme nabídnout jiný. To jest: *konsenzus* tehdejší doby byl, že koncil může rozhodovat. A proti tomu se brání Hus, odmítá a navrhuje jiný *konsenzus*, totiž doklad písmem.

My můžeme říct, že doklad písmem už pro nás není závazný a musíme navrhnout jiný *konsenzus*. A nemůžeme říct, že žádný *konsenzus* není nebo není možný. My musíme být ochotni vždycky nějaký *konsenzus* nabízet. Čili to je z toho jisté poučení. „Nechtěl jsem, leda by mi nesprávnost dokázali z písma.“ Tedy dokazování je strašně důležitá věc. To je druhá věc: nejenom *konsenzus*, ale logika. Středověk dal velice na logiku, a to proto, že těch přírodních faktů bylo málo, a ještě navíc se to nezjišťovalo zkoumáním a pozorováním přírody, nýbrž všechno se citovalo z Aristotela. Když se říkalo, že pavouk má čtyři nohy – nebo osm... pavouk, že má čtyři nohy, tak to nebylo proto, že by někdo chytil pavouka a přepočítal mu nohy, nýbrž že Aristoteles psal, že má čtyři nohy, a tím byla *causa finita*. Tak to je zas otázka toho *konsenzu*. Moderní doba odmítá tento *konsenzus*. Co řekl Aristoteles o přírodních bytostech nebo přírodních jevech, není poslední autorita. Víte, že nová doba vznikla odporem vůči Aristotelovi. Bylo to nespravedlivé vůči Aristotelovi, ale vinu nesou nikoliv novodobí filosofové a vědci, nýbrž vinu nesou církevní myslitelé, kteří z Aristotela dělali druhou *Bibli*. My si dneska Aristotela vážíme mnohem víc právě proto, že jednak je to vynikající myslitel, i když velmi málo integrovaný. My nevíme, jestli je to chyba žáků, kteří zapisovali jeho přednášky, anebo jestli je to chyba samotného Aristotela. Aristoteles je rozkouskovaný, a to nejenom *Metafyzika*, ale i jiné věci. Ale má tam geniální myšlenky, mimořádně. A zejména potom zavedl některá pravidla vědeckého zkoumání. A navzdory některým svým metafyzickým předpokladům, přesně řečeno předsudkům, skutečně se cítil stát v úžasu – což je začátek filosofie – a zkoumat zejména to, co dráždí tím, že mu to kladlo odpor. Čili na jedné straně řekl, že to, co se proměňuje, co se mění, že o tom není možná pravdivá výpověď, respektive není o tom možná žádná věda. Že věda se stará jenom o to, co se nemění.

Jiný hlas: A na druhé straně píše vědecká pojednání o těch nejružnějších proměnách. Například o vzniku a zanikání, *Peri geneleos kai phthoras*, nebo o rozmnožování organismů a tak dále.

Tady Aristoteles v této situaci byl zavržen neprávem a zcela právem je možno se k němu vrátet, ovšem zase nikoliv tak, že by byl dogmaticky základem všeho učení, to je zas další chyba. Je to jeden z největších myslitelů, i když asi ne tak veliký jako Platón po mém soudu, ale přece jenom jeden ze dvou největších filosofů vůbec starověku řeckého.

Nicméně u Husserla se téměř nesetkáte s tím, že by argumentoval Aristotelem. To je zvláštnost. Je několik málo míst jinde, tady v dopisech ne, kde se v takových druhořadých otázkách dovolává Aristotela, to tam najdeme, ale rozhodně proti ostatním myslitelům, a to nejenom realistům, ale také nominalistům, proti naprosté většině středověkých myslitelů té druhé části středověku, kde mluvíme o *scholastice*, u naprosté většiny scholastiků je Aristoteles skutečně autorita a je tam vždycky znovu citován, i když třeba někdy je opravován, upravován a tak dále, ale je citován. U Husserla téměř tohle nenajdete. Nevím, jestli se to naučil u Viklefa, nečetl jsem nikdy Viklefa, nestaral jsem se o to, takže možná, že jsou nějaké vzory, ale v každém případě Husserl se k Aristotelovi vůbec nedovolává. Což je také jakýsi pro mě náznak...

--- (hejdc04b_cleaned.flac) ---

Hejdánek: ...modernější, než by se zdálo, a zejména než ho někteří, například *Pekař* u nás, vyličili. Totiž odsunout, že to je středověké, a proto to nemá s námi prakticky už nic společného. Není to pravda. Zejména když člověk čte ty dopisy, tak najednou vidí, jak tam musí odlišovat od sebe jakýsi povinný *žargon* teologický a jakési... víte, on tam drží pravdu, jenom pravdu. Nikdy nic křivého neřekl. A najednou v dopise tam říká: „Chybně, špatně jste udělali, že jste přinesli nějaké další spisy. Zůstaňte u toho, co chtějí oni.“

To je naprosto moderní taková *schizofrenie*. Nikdy se nedopustil nějaké falešné formulace. Tak čím dáváte další věci, aby z toho *profitovali*? Mně to zní velmi moderně. Takhle přeci si nepočíná středověká postava. A ještě já bych to dočetl. Vždycky k tomu: „Proto, nechtěl jsem ledabylý, nesprávný důkaz.“ Ten důraz na důkaz, to je středověké a to je velice moderní. „Proto ať by byl kterýkoliv křivý smysl v kterémkoliv z těch článků, toho se zříkám.“ On neříká který, on říká, není tam, ale kdyby náhodou, tak už předem toho se zříkám, toho křivého smyslu.

„A svěřuji jej...“ toho se zříkám a svěřuji jej, to jest ten křivý smysl, „svěřuji jej opravě Pána Ježíše Krista, ne opravě koncilu. Opravě Pána Ježíše Krista.“ My se k tomu můžeme ještě vrátit, nebo to řeknu hned. Prostě on napsal takový velký dopis, poslal koncilu, který je míněn jako odvolání. Od této lidské *instance* odvolání k samotnému Kristu. Já jsem to vždycky slyšel líčit jako cosi jedinečného, co ještě nikdo před ním neudělal. Neodvážuji se tvrdit, že tomu tak je, protože mé znalosti vlastní a zkušenost s přečtením těchto jiných lidí, kteří byli také odsuzováni, je tak malá, že prostě jenom mohu *reprodukovat*. Prý to je cosi jedinečného, odvolání přímo ke Kristu.

Ale co to znamená? Kristus rovná se pravda. Odvolání k pravdě. To je k tomu poslednímu soudci, který není k dispozici ani koncilu, ani papeži, ani žádné jiné *instanci*. Odvolání ke Kristu, to je odvolání, které nemůže nikdo zhatit, nikdo nemůže vzít do své *kompetence*, do své *režie*. To je smysl odvolání ke Kristu. Nechme stranou Kristus nekristus, teologické *aspekty* té věci. Odvolat se k něčemu, co ten druhý nemá v ruce. Myslím, že toto je něco, co platí opravdu. To je určité pojetí pravdy. Odvolám se k pravdě samé, a nikoliv k nějakému učení toho či onoho a tak dál. K pravdě samé.

A to znamená, že ten, kdo je proti mně, je najednou na stejné rovině a musí přiznat, že také on je pod tou soudnou stolicí nebo pod tou *instancí*, pod tou poslední *instancí* pravdy. Že on nemá výsadní postavení, tak že by mohl odsuzovat on mě, ale ne já jeho. Nýbrž oba jsme na stejné lodi. Oba, ať říkáme, co říkáme, tak podléháme tomu, co se nakonec ukáže ve světle pravdy jako správné nebo nesprávné, a není to v moci nikoho na této zemi, aby to rozhodl sám.

Toto je smysl odvolání k Ježíši Kristu v tom dopisu, který tam najdete. To není žádná jenom zbožnostní jakýsi útěk od odpovědnosti nebo útěk před trestem, že se odvolám někam. To je něco jiného. To je *metodicky* strašně důležitá záležitost, že ten poslední rozhodčí není v moci. To poslední rozhodování není v moci ani toho koncilu, ani papeže. Tenkrát byl koncil, protože papežové byli dva a tři později a byli tam všelijací papežové, víte, že z toho byl přímo *skandál* kolem toho. Čili rozhodující právě ten koncil měl rozhodnout.

Ale ten Hus trval na tom, že i ten koncil musí respektovat nějaká pravidla, musí *argumentovat*, nemůže jenom rozhodovat, nýbrž musí zdůvodňovat svá rozhodnutí a musí s ním diskutovat. Přijdou za Husem a ptají se ho, tak jak se rozhodl. On říká: „Já vám nic nebudu povídat až ve veřejném slyšení, já mám právo na veřejné slyšení.“ To je charakteristická věc. On chce mluvit veřejně. Je přesvědčen, že když bude mluvit veřejně, tak aspoň někdo snad pochopí. A skutečně tam aspoň, můžeme-li věřit těm jeho dopisům, tak on v několika případech, že za ním přijdou nějakí kardinálové a jiní funkcionáři a teď ho přesvědčují, aby to uznal.

Dokonce samotného Pálče, jeho největšího protivníka, největšího žalobníka, který vynaložil obrovské jmění na to, aby proti Husovi spuntoval celý ten *proces*. Nechal překládat do latiny jeho české *traktáty* a tak dále, a samozřejmě všechny možné *galimatyáše* podnikal. Tak i toho Pálče, který tam nakonec přišel se s ním rozloučit, tak ho donutil až k pláči. Dvakrát píše o tom, že Páleč se rozplakal. Oni to byli velcí přátelé kdysi.

Tedy a ještě to dočtu: „Proto ať by byl kterýkoliv křivý smysl v kterémkoliv z těch článků, toho se zříkám a svěřuji jej opravě Pána Ježíše Krista.“ To je ta nejvyšší *instance*. „Který zná můj přímý úmysl, nevykládáje v křivý smysl, jehož já nezamýšlím.“ To je *argument* trochu problematický. Je otázka, já jsem zrovna nedávno slyšel jednoho starého přítele, jak *komentoval* jakési vyznání o jedné osobě v diskusi, že to myslela dobře. Tak říkal: „Tak to u nás v rodině v takových případech říkáme: plác plác.“

Když to dobře myslíte, tak jste to dobře neudělal. Tady tedy musíme být opatrní na to, jak to je formulováno, abychom to nevykládali tak, že Hus sice namatlat nejrůznější *hereze*, ale myslel to dobře. To je nebezpečná věc. To je prostě způsob, jak se zbavit toho, co říká. To, co udělala třeba ve svém *Husovi* dnešní předsedkyně spisovatelů, když v jedné diskusi předtím, ale zejména také v té knize, když tam prostě si nechá imponovat Husem, jeho postoje, nechá si imponovat, jak držel svou, a přitom neváhá říct: „No, nám už všechno to, o co se tehdy bojovalo, je něco úplně cizího, co my o tom víme, nás už to nezajímá. Nám imponuje ta postava člověka, který proti všem hájí svou pravdu, svou pravdu.“

No, to je skandál, toto – nezlobte se. To je prostě příšerná věc. Ten postoj je to poslední, podle čeho můžeme posuzovat. Nejrozumnější fanatici jsou schopni tímto způsobem tedy, zvnějška pohlédnuto, jednat úplně stejně. Oni jsou ochotni jít na smrt kvůli nějaké naprosté hovadině. A přece si toho nebudeme vážit jenom, že někdo svou hovadinu drží heroicky. To přece na nás nemůže imponovat. Tady jde o to, že tam musí být něco jiného.

A teď samozřejmě, když řekne: „Ale jemu šlo o pravdu,“ tak řekne: „A jemu o jakou pravdu?“ A to je ta [nesrozumitelné]. Ta novinka u Husa je, že on sice na mnoha místech mluví o různých bodech, ale tam nemluví o pravdě. A když mluví o pravdě, tak nemluví o bodu. Protože ta pravda je to poslední. A on tam taky mluví o pravdách někde. Musíme rozlišit mezi pravdou a pravdami, to jest pravdivými soudy, pravdivými výroky. To je rozdíl. Pravdivý výrok se musí v posledku nechat posoudit tou pravdou. Pravdivý výrok není sám tou instancí, nýbrž to je výrok, který se snaží se podobat té nejvyšší instanci posouzení nějaké věci. On to chce říct, ten pravdivý výrok to chce všechno vyjádřit tak, jak to vskutku vypadá z hlediska pravdy nebo ve světle pravdy. Ale to neznamena, že pravdivý výrok je pravda sama.

Tento rozdíl tam Hus dělal. A je to rozdíl, který třeba dodnes, zejména ještě donedávna, nebyli vůbec schopni dělat vědci pozitivisticky orientovaní. To je námitka třeba Františka Bejčka proti Rádlovi.

A teď, pro dokončení: „A rovněž vás napomínám v Pánu, mohli-li byste v některém z oněch článků shledatí smysl křivý, abyste se ho zřekli, ale vždy ve spuímé pravdě, jež jest zamýšlena.“ Tedy nejde o to, něco dobře myslet, ačkoliv blbě, nýbrž někdy se stane, že se člověk nepřesně vyjádří, eventuálně, že někdo v tom může najít něco, čeho si člověk vůbec původně nevšiml. Samozřejmě každý myslitel, každý filosof, a Hus tedy ještě k tomu, je povinen dát na své formulace pozor. Bohužel teologové to neberou dost vážně a myslí si, že to je literární záležitost, jak povídají, ale mnoho filosofů to bere taky tak. Zejména zpochybňují, že by byl ještě nějaký jiný důvod dávat pozor na to, co říkám, než jazykový, literární a tak dále.

Pravda, jež jest zamýšlena, není má soukromá pravda. Nejde o toho heroa, který svůj život dá za nějakou svou blbost, kterou si vymyslel, nýbrž který svůj život obětuje pro pravdu, pro skutečnou pravdu, ne pro svou pravdu. To je rozdíl. Jakákoli vlastní pravda – má, tvá, svá pravda – je nepravda. Pravda je jenom jedna.

Jenomže ta pravda není jedna v tom smyslu, že bychom řekli nějakou formuli a tam by byla celá pravda obsažena. Pravda je jenom jedna v každé situaci, v každé věci. Pravda je situační, ale jenom jedna. Tedy pokud někdo se vyjádří tak, že to má nejasný smysl, nebo dokonce křivý smysl, že z toho možno vyčíst něco nepravého, pak je třeba se toho zříci, opravit to, ale vždy ve spuímé pravdě. To jest opravit to ne z nějakých druhotných příčin nebo důvodů. Ne proto, že jste v nouzi a že vám někdo vyhrožuje, že vás zítra upálí. To není dostatečný důvod k odvolání něčeho. Jde o to, aby pravda neutrpěla.

A proto chce Hus, aby se argumentovalo. On chce, aby se objasnila ta věc. On nechce zůstávat u vytržené formulace. To je důležitá věc, že Hus vlastně už ví to, na co přišel ve svém druhém období Wittgenstein, že žádný výrok nemá přesný smysl bez kontextu. To ví Wittgenstein teprve v logických zkoumáních, ale ještě to neví v *Traktátu*. A tady vidíte, že Hus to ví. Hus odmítá vytržené citáty a chce, aby to bylo v kontextu. Chce, aby se o tom hovořilo, v jakém smyslu té formulace bylo použito. To se ukáže, když se podíváme na ten kontext. A někdy ovšem může dojít k tomu, že je formulace nepřesná, a v tom případě je třeba ji odvolat.

Jedna věc, která se tam opakuje znova – tady jsem s tím začal: „Jinak nejmilejší v Kristu, stůjte v poznané pravdě.“ Totéž má třeba list číslo 90 z 27. června, tedy den předtím, to píše – já to tady teď nemám, komu to vlastně píše, to jsem si nevypsal, mám tam místo toho, že to je devadesátý list – tam říká také: „Jinak nejmilejší v Kristu stůjte v poznané pravdě, která vítězí nade vším a sílu má až na věky.“ Čili to je vlastně totéž, co jsme si před chvílí citovali. Teď co to je stát v poznané pravdě? Najdeme tam ještě jiné formulace, k tomu se tady dostaneme. A teď co to je stát v pravdě. Tady vidíte, že to je odpor k aristotelské tradici, která říká, že místo pravdy je v soudu, v *logu*, u Aristotela v *logu*, to se překládá v soudu, nebo dneska ve výroku, logikové už ustupují od užívání termínu soud a pojem, místo toho řeknou,

místo soud říkají výrok. Místo pravdy je ve výroku. Nikoli. Místo pravdy nikdy není někde, nýbrž rozhodující otázka je, jaké je naše místo v pravdě.

Stůjte v pravdě. Tohle jistě si ještě pamatujete, nebo dneska už se to málo slyší, ale v těch prvních textech Havlových ještě v minulém, koncem minulého období a na začátku prezidentování mluví o životě v pravdě. Havel sám se to naučil od Patočky. Patočka mluvil o životě v pravdě. Bohužel z úst nebo z pera Václava Havla to nemá ten význam jako u Patočky. Ale i u Patočky to má význam poněkud málo filosoficky podbudovaný. Patočka se s tím nikdy podrobně nezabýval, nezkoumal to, nereflektoval, nepodroboval to kritickému přezkoumávání. Patočka sám byl osloven tímto způsobem Solženicynem v té době.

Život v pravdě, ale je termín, který najdeme u myslitelů starších, najdeme ho u Rádlů. A najdeme ho už předtím. Nevím, jestli u Masaryka, tam jsem ho nikdy nenašel, ale není vyloučeno, poněvadž když jsem četl Masaryka, tak jsem ještě toto nehledal, termín život v pravdě, takže možná jsem to přehlédl. Ale najdeme to u Husa. Jeden aspekt toho života pravdy je stát v pravdě. To najdeme ještě dvoje jiné takové. Prostě pravda je něco, čemu se vystavujeme. To není něco, s čím manipulujeme, s čím nějak handluje, handrujeme, co nějak obhospodařujeme. Nýbrž je to něco, v čem stojíme a čemu se vystavujeme. To je úplně jiné pojetí, než je běžné a zejména naše staré evropské. Pravda je jako svět, osvětlená scéna. To, že v češtině a v některých dalších slovanských jazycích svět a světlo patří k sobě, to nemá co dělat s pravdou, nebo se stále odedávna říká ve světle pravdy. Poněvadž ve světle nepravdy to všechno vypadá jinak, ve světle pravdy teprve vypadají věci, jak jsou. Tedy stát ve světle, to znamená ukázat se, čím jsem, kým jsem na světě. To je vystavit se světlu, a tedy světlu pravdy.

To souvisí spolu. Svět v tomto smyslu je to, jak se něco temného vystavuje světlu pravdy. Není to jakékoliv světlo, jenom světla pravdy. Nemůžeme to brát jako světlo obyčejné, že, jenom světlo den a noc, že svět ve dne by byl krásný a v noci tajemný a zlý a nebezpečný a tak dále. To tam někde je, ale prostě myšlenka toho světa jako osvětlené scény, víme, že na světle je všechno jasnější. Toto je osvětleno, aby bylo jasné. Ukazuje se, neskrývá se. Skrytost je možná díky tmě. Skrývat se můžete ve stínu, ve tmě, ale nikoli na světle, na světle není kam utéct před sluncem.

To je to stát v pravdě. Před pravdou neutečete. Před pravdou se neskrýjete. Pravda ukazuje všechno, jaké to je. Tahle myšlenka stát v pravdě, ta je velice důležitá. Zase ukazuje se, že to je jiná tradice. V řecké tradici nedává smysl stát v pravdě. Co to je stát v *alétheia*? Tam prostě musíme dát to světlo, jak jinak se může něco vyjevovat v neskrytosti, stát v neskrytosti. To je tak negativní, že vlastně my si tam doplňujeme něco, co je z té druhé tradice, jinak to nedává smysl.

A teď pokud jde o tu argumentaci, Hus má námitky proti vytrhování těch citátů a na tom má také, pro to má také význam ta pravda jako to světlo, v kterém se všechno ukazuje, jaké to je. On mluví nejen o pravdě, ale mluví jednak o pravdivosti jednotlivých formulací a také o tom, jak byly vybrány, vytrženy termíny nebo celé fráze, celé nějaké věty, jak byly vytrženy z toho textu. Samozřejmě je potřeba vybírat jistá místa, na nich něco ukazovat, ale tato místa je třeba vybírat také pravdivě.

A pravdivost toho vybrání nemůže spočívat jenom v tom, že je nezkreslíme. Velmi často si stěžuje Hus, že takhle to nikdy neřekl, že to je zkreslené, zejména pokud šlo o překlady, tak tam velmi často ten překlad byl naschvál nepřesný, aby se tam ta *hereze* do toho mohla strčit. Ale on mluví o pravdivosti samotného výběru těch citátů.

Citát z dopisu přátelům v Kostnici 21. 6., o něco dál v tom dopise: „Toto jest ve jménu Ježíše Krista můj konečný úmysl, že nechci přiznati bludnost článků, které byly vybrány pravdivě.“ On si je jistý, že se nedopustil žádné *hereze*. Pokud tedy nějaké články byly vybrány pravdivě, tak on nehodlá přiznat jejich bludnost, poněvadž pokud byly vybrány pravdivě, tak to řekl správně a tudíž není co odvolávat. Ani nechci odpřisáhnout článků, které mi byly připsány křivými svědky, tedy které byly vybrány křivě. Jenom připsány, ale on je nikdy neřekl. A to nechce odvolat, nechce odpřisáhnout, poněvadž odpřisáhnout znamená přiznati, že jsem bludy nebo blud držel, od nich ustoupiti a držeti opak, což nehodlá tedy on nechce odvolat proto, že pokud to bylo vybráno pravdivě, není co odvolat, a pokud to bylo nepravdivě,

tak by přiznával, že udělal nějakou chybu. On žádnou neudělal. A nebo mu to dokažte. To je skutečně naprosto perfektní způsob obrany, Husovi už nepomohl.

Vždyť bůh ví, že jsem se nikdy... že jsem nikdy nekázal oněch bludů, které vymyslili, vypustivše mnohé pravdy a přidavše tvrzení křivá. Tady vidíte znovu rozpor mezi pravdami a tvrzeními pravdivými, nepravdivými. Tady vidíte, že to znamená něco jiného stát v pravdě a nemůžete stát v pravdivém výroku. To nemůžete. Jednotlivá pravda musí být odlišována od pravdy. Vůbec něco, jakýkoliv výrok může být pravdivý jedině proto, že je nějaká pravda, to jest nějaký prostor, kde platí pravost a nepravost. Kde ta pravda je tou poslední instancí, tím posledním měřítkem pravosti a nepravosti, pravdivosti a nepravosti. Tak jak to řekl Spinoza, že je to *veritas index sui et falsi*. Pravda je *index*... překládáme jako kritérium nebo norma... sebe sama a lži nebo omylu.

Tedy vypustivše mnohé pravdy. Když vypustíme nějakou pravdu, ten pravdivý výrok z nějakého většího kontextu, tak tím ten kontext narušíme, a když pak ten zbytek citujeme, tak je to nepravé citování. Nepravdivé citování. A tím spíš potom, když jsou tam přidána tvrzení křivá. Zase tady je ten rozdíl tvrzení pravdivá a křivá. Pravdivé je rovné, křivé je nepravdivé, lživé.

Kdybych však o některém ze svých článků věděl, že je na odpor pravdě... tady vidíte, že tady jde rozdíl mnohé pravdy a teď na odpor pravdě, ne na odpor některé z pravd, nýbrž na odpor pravdě... velmi rád bych jej opravil, odvolal a učil i kázal jeho opak, ale mám za to, že žádný z nich není na odpor zákonu Kristovu. Zase tady říká zákonu Kristovu. Co to je zákon Kristův? Musíme si uvědomit vždycky, co to je. Když ztotožňuje pravdu se zákonem Kristovým, tak je to třeba vykládat oběma směry. Zákon Kristův je pravda, pravda je zákon Kristův. A zákon Kristův je ta nezbytná svoboda, která souvisí s pravdou tím, že jednak pravda osvobozuje, jednak že pravda je možná jedině tam, kde je svoboda. Tedy vztah člověka k pravdě je ten, že čím víc se odevzdá člověk pravdě, tím je svobodnější. Čím víc slouží pravdě, čím víc se stává služebníkem, otrokem pravdy, tím je svobodnější. Že pravda je taková zvláštní, že nezotročuje. Zotročuje lež, ale pravda nezotročuje, pravda osvobozuje. Takto musíme chápat, co to je ten zákon Kristův. To už jsme si ostatně říkali.

Mám za to, že žádný z nich není na odpor zákonu Kristovu a výroky svatých učitelů. Tak vidíme, že ty jsou... ačkoliv tedy zákon Kristův a výroky svatých učitelů. On neříká výroky Ježíšovy a výroky svatých učitelů, nýbrž zákon Kristův. Zákon Kristův totiž to je zákon, který si nevymyslel Kristus, nýbrž který sám respektoval. On se podle toho zákona choval. Tady máme jaksi už ten rozdíl, zákon Kristův a výroky svatých učitelů. Tady vidíme, jak ten zákon Kristův musíme chápat jinak. To nejsou výroky Ježíšovy. Zákon Kristův nejsou výroky Ježíšovy. Kdežto u těch svatých učitelů, tam jde o výroky.

Protož kterýkoliv by byl křivý smysl v kterémkoliv mém článku podle mého úmyslu... podle mého úmyslu, to je tam vždycky důležité... takového se odříkám a podrobuji se k napravení svrchovaně komu?

Všemohoucímu a nejlepšímu mistru, žádnému koncilu. Všemohoucímu a nejlepšímu mistru. A spoléhaje na jeho nekonečné milosrdenství, že on nejlaskavěji očistí od mých skrytých hříchů.

Tady teď tohle jsem přehlídl, tak se k tomu ještě malinko vrátím. V jednom dopise tam říká mistr Jan Hus v naději sluhy boží všem věrným, dopsal česky, jenž boha a jeho zákon milují a budou milovati, žádost svou, aby v pravdě přebývali, v milosti boží prospívali a do smrti statečně stáli. Aby v pravdě přebývali. Přebývat v pravdě, to je žít v pravdě, o čem jsem mluvil před chvílí, stát v pravdě, přebývat v pravdě, být v pravdě, bytovat v pravdě, být doma v pravdě. To je to, co přeje všem věrným.

Teď je tady ta známá věc, kterou Kosík kdysi ocitoval na spisovatelském sjezdu a vzbudilo to takový obrovský poprask a rozruch. To je, když tam ani Husa nejmenoval přitom a říkal: „Jeden z velkých středověkých českých intelektuálů řekl...“ a teď tohleto ocitoval. Tak to cituji, je to v dopise z 25. 6. 1415. Jeden doktor mi řekl, že ač bych ve snaze podvoliti se koncilu učinil cokoli, všechno je mi dobré a dovoleno. Podvolit se koncilu v jakékoliv věci je dobré a dovoleno. A dodal: „Kdyby koncil řekl: ‚Ty máš jenom jedno oko,‘ ačkoli máš dvě, musil bys s koncilem vyznati, že tomu tak jest.“ Řekl jsem mu: „I kdyby mi to celý svět říkal, já, maje rozum, jehož nyní užívám, nemohl bych to říci bez odporu svědomí.“ Na tom zakládal Kosík pak ten výklad, že nestačí rozum a nestačí svědomí, musí tam být oboje. Rozum bez

svědomí a svědomí bez rozumu je nestvůra. A on po delším hovoru ustoupil od onoho svého výroku a řekl: „Je to pravda, já nedal tuze dobrý příklad.“ Tady vidíme docela krásně vidět, jak si Hus představoval tu disputaci. A že Hus uměl skvěle disputovat, to není pochyby. Máme o tom doklady. Ryba kdysi vydal *Quodlibet*, myslím, že to česky ještě není, ale tam vidíte, jak to byl velký diskutér, velký diskutér. Mimochodem, zajímavé je, že když to srovnáme s některými současníky, Hus byl velký šachista. Ale svou vášň pro šachy později chápe a komentuje jako hřích. On prý hrál šachy pořád, jak každou volnou chvíli prostě hrál šachy s velkým nadšením. To charakterizuje Husa. Hus není příliš geniální teolog ani příliš geniální filosof. Ne. Ale je to neobyčejně dobrý myslitel, logicky přesný myslitel a stratég. Kdo není dobrý stratég, tak nemůže hrát šachy. Jenom tak pro zábavu, ale nic moc. I tu dopadl špatně, tento šachista starý. Někteří šachisté dopadnou i dnes špatně, ale ve věci mnohem méně upomínované od moci. Krásný je ještě konec, když Hus po referování „je to pravda, nedal jsem tuze dobrý příklad“, tak si uleví: „Pán se mnou jest jako bojovník statečný!“ Ještě před koncem toho zápasu, kde nešlo jen o vítězství v šachách, kde šlo o život a Hus už to cítil, už to bylo tak skvěle rozehrané: „Pán se mnou jest jako bojovník statečný!“ No a ten tah kdyby pustili na ten koncil, aby se tam s každým teda rozdal, to by bývalo bylo, jenomže bohužel oni neměli zájem hrát.

Tak na ten titul on už jednou, jednou měl Hus za to, že už druhý den se o tom rozhodne a asi se teda také rozhodovalo, to jest byl odsouzen, nikoliv teda výkon ještě neměl být proveden, že bude odsouzen. V tomto smyslu ten poslední den předtím píše: „Prosím vás a napomínám, aby Pána Boha poslouchali, jeho slovo velebili a rádi slyšeli a plnili. Prosím vás, aby pravdu Boží, v kteréž jsem z Božího zákona psal a z řečí svatých kázal a psal, abyste se té drželi. Prosím také, ač by kdo ode mne slyšel kázání aneb soukromě co proti pravdě Boží aneb ač bych kde psal, jenž doufám v Bohu toho není, aby toho nedržel. Psal jsem list tento vám z žaláře v okovách, čekaje na zajtří na smrt odsouzení, maje plnou naději v Bohu, abych pravdy Boží neustupoval.“ Pravdy Boží – zase tady vidíte, že to je rozdíl, to není nějaká pravda, nějaký pravdivý výrok. „Pravdy Boží abych neustupoval a bludů, kteréž jsou na mě křiví svědkové svědčili, abych se jich neodpřisahal. Také prosím, aby se milovali, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli.“ Tady je ta známá forma „pravdy každému přáli“, která se objevuje i v jiných textech, odkud to asi spíš znáte než z toho dopisu.

Pokud jde o to, tady je to mnohem jemnější než u Payna, ale je vidět, že také Bůh je – teprve tím, že Payne to řekl tak jasně, tak to tady můžeme pak vidět, jinak bychom to přešli jako jazykové vyjádření – že Bůh je vázán pravdou. Tady píše nějakému kardinálovi, prelátovi z koncilu z 26. 6. 1415: „Velmi jsem vděčen za vaši vlídnou otcovskou milost, ale neodvažuji se podle dodaného znění podvoliti se koncilu, jednak že bych musel odsouditi mnoho pravd.“ Zase vidíte: mnoho pravd, je něco jiného než pravda Boží. A poněvadž jsem se odvolal k Ježíši Kristu, soudci nejmocnějšímu a nejspravedlivějšímu, jemu poroučeje svou při, proto stojím k jeho nejsvětějšímu rozhodnutí a rozsouzení, věda, že jednoho každého člověka posoudí a odmění ne podle mylných rad, nýbrž podle pravdy a podle zásluh. Tedy podle zásluh, to je vlastně biblické, že každému bude naměřeno podle toho, co udělal nebo neudělal jednomu z bratří nejmenších. Ale tady je to podstatné, to znamená, to není otázka vůle, svévolí, libovůle Boží, nýbrž podle pravdy. I Bůh je vázán pravdou. To bychom tam nemuseli vidět, kdyby nebylo toho, co jsme si ukázali na Paynovi. Aby lháři neříkali, že jsem ustoupil od pravdy, kterou jsem kázal. To není ustoupit od jednotlivých formulí pochopitelně. Doufám od milosti Boží, že od poznané pravdy nikdy neustoupím. Pan Václav a podobně pan Jan z Chlumu jednají se mnou velmi laskavě a vlídně, jsou jakožto hlasatelé pravdy, ale pravdivěji bych řekl, obhájci pravdy. To je dosti důležitá věc, že tady pravda se sama koriguje: pravdivěji než hlasatelé pravdy je obránce pravdy. To je dosti důležité místo, protože tam je vidět, že nejde o mou pravdu. Když jste hlasateli něčeho, tak jste hlasateli své myšlenky. Tak daleko pravdivěji, když jste obránci něčeho, ať jste obránci něčeho, co jste si nevymysleli. Tedy být obránce pravdy, to znamená dát se pravdě k dispozici, nikoliv hlásat svou nějakou pravdu. A proto také od poznané pravdy nikdy neustoupím. Pochopitelně, kdyby to byla má pravda, tak nebudu říkat poznané pravdy, to by muselo být od vymyšlené pravdy. A neustoupím... prostě si vymyslím zase jinou. A od té mé pravdy,

proč neustoupím, proč vůbec držet něco a neustupovat? To přece nedává smysl, když je to blbost. Musí to být pravda. A pak to nezáleží na mně. To není můj výmysl. Trvat na svém výmyslu, to je tvrdohlavost, nikoliv obhajovství pravdy. Ovšem na jiném místě mluví o vůdcích pravdy. To je v *Dopise Pražanům*, není přesně datováno, někdy v postě 1414: „Velice se raduji z toho, že slovo Boží stále slyšíte a že vám milostivý spasitel dopřává účinných vůdců pravdy.“ Účinných vůdců pravdy, to je dosti silné slovo na to, zejména po tom, co jsem tady říkal. Píše to z doby vyhnanství z Prahy, když musel přestat nejen v Betlémě kázat, ale vůbec být v Praze, protože nad Prahou byl vyhlášen *interdikt*, dokud tam bude Hus. Čili nestačilo přestat kázat, a tak tedy odešel na Kozí Hrádek, jak je známo.